

ПРОФЕСІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В ТЕОРЕТИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті подано аналіз розвитку поняття “професійний потенціал викладача вищої школи” в теоретико-педагогічних дослідженнях. Визначено основні підходи до подальшого вивчення цього феномену.

Ключові слова: потенціал, професійний потенціал, викладач вищої школи, професійний потенціал викладача вищої школи.

Змістовно-якісні зміни сучасного суспільства вимагають випереджального розвитку освіти, що, в свою чергу, висуває особливі вимоги до освітян вищої школи, перед якими поставлена висока місія забезпечити цей процес. Невизначеність змісту професійної діяльності фахівців у майбутньому, відсутність чітких вимог до їх підготовки вимагають від викладачів вищої школи особливої готовності до стрімкої перебудови своєї педагогічної діяльності, що може бути забезпечено високим рівнем розвитку їх професійного потенціалу.

Пошуки розв'язання проблеми формування та розвитку професійного потенціалу педагога (вчителя, викладача) усе частіше знаходять місце в публікаціях вітчизняних і зарубіжних науковців. Актуальність цього напряму дослідження зумовлена потребами подальшої модернізації вітчизняної системи багатоступеневої освіти, покликаної здійснити підготовку нового покоління наукових і педагогічних кадрів для вищої школи та перепідготовку вже працюючих викладачів з яскраво вираженим комплексом якостей, що відповідають сучасним вимогам вищої освіти. Це, передусім, передбачає оновлення цілей і змісту вузівської підготовки майбутніх викладачів вищої школи, переорієнтацію форм і методів її організації на засадах нової – гуманістичної парадигми (В.П. Андрющенко, І.Д. Бех, А.М. Богуш, І.А. Зязюн, В.П. Кравець, В.Г. Кремень, О.Я. Савченко, О.В. Сухомлинська та ін.), а також принципову перебудову психологічної структури педагогічної діяльності самих викладачів сучасної вищої школи, найвищий рівень реалізації якої в умовах сьогодення науковцями вбачається в їхній спроможності безперервно формувати, поповнювати, зберігати й інтенсифікувати власний професійний потенціал (О.С. Анісімов, Н.В. Кузьміна, В.Г. Маралов, М.М. Неचाєв, О.М. Пехота, В.І. Слободчиков, Р.І. Хмелюк та ін.) [17].

Зазначимо, що в наукових дослідженнях поняття “потенціал” є вкрай популярним і широко вживаним останнім часом. У сучасній теорії наукового знання вже склалися необхідні передумови та накопичені певні джерела щодо осмислення сутності й визначення понять “потенціал” (В.М. Бережний, О.І. Голованов, Л.В. Сохань та ін.), “особистісний потенціал” (А. Маслоу, Ф. Перлз, К. Роджерс, В. Франкл та ін.), “професійний потенціал особистості” (В.О. Гузенко, Є.М. Іванова, Є.А. Клімов, Є.Б. Старовойтенко, О.О. Тихомиров та ін.).

У психолого-педагогічних джерелах найчастіше поняття “потенціал” використовується лише в значенні творчого чи науково-дослідного потенціалу педагога (Н.Т. Більдер, В.М. Гнатюк, О.І. Виговська, Л.В. Загрекова, Н.В. Кічук, М.О. Князьян, Л.В. Кондрашова, Є.С. Михайлова, С.О. Сисоєва, І.Т. Уебб, Р.І. Хмелюк та ін.). Це серйозно заважає адекватному розумінню сутності феномену “потенціал” в аспекті педагогічної теорії і практики, особливо в контексті його формування та розвитку, з метою забезпечення перспективного зростання професіоналізму педагогічних кадрів, зокрема викладачів вищої школи.

Оскільки феномен “професійний потенціал” розглядається як основа ефективності професійної діяльності особистості та її самореалізації, він є об’єктом наукових досліджень у галузях психології, соціології, акмеології, філософії. Для розвитку якісної вищої освіти, що, насамперед, залежить від особистості викладача, актуальним є розуміння змісту поняття “професійний потенціал викладача вищої школи”, його визначення, структури, механізмів формування й етапів розвитку.

Мета статті – проаналізувати підходи до визначення змісту професійного потенціалу викладача вищої школи в дослідженнях науковців.

Щоб зрозуміти сутність поняття “професійний потенціал викладача вищої школи” як специфічного феномену трудового напрямку життєдіяльності особистості, необхідно розглянути більш фундаментальні поняття: “потенціал”, “професійний потенціал”, “педагогічний потенціал”, визначення яких сформульовано у дослідженнях науковців.

У найзагальнішому розумінні поняття “потенціал” визначено як можливість, потужність (не тільки реальну, а й приховану – ту, що може виявитися за сприятливих обставин) [16, с. 514].

Поняття “потенціал” має загальнонауковий характер і застосовується в багатьох галузях знань: філософії, фізиці, біології, демографії, економіці, соціології тощо. Головна особливість цього терміна полягає в тому, що він є інтегральною мірою оцінки можливостей тієї або іншої системи. Загалом, поняття “потенціал” походить від латинського *potentia* – потужність, сила, можливість. Воно визначається, по-перше, як джерело, можливість, засіб, ресурс, резерв, який може бути приведений у дію і використаний для вирішення якого-небудь завдання й досягнення певної мети. По-друге, як можливість окремої особистості, суспільства, держави, системи, організації в певній сфері діяльності (науково-технічній, освітній, військовій тощо).

У філософії поняття потенціалу пов’язано, насамперед, із категоріями можливості та дійсності. Н.В. Маринець зазначає, що “можливість”, виникаючи в рамках “дійсності” як одна з її потенцій, репрезентує майбутнє в сьогоденні і, перетворюючись на “дійсність”, породжує нові можливості: такою є діалектика їх взаємного переходу. Адже потенція – це можливість, яка не діє. Вона здатна стати реальністю за певних умов і за наявності певних ресурсів. Перехід можливості в реальність є процесом актуалізації потенції. Близьким до терміна “потенціал” є поняття “ресурс” та “ре-

зерв” як засоби, запаси чого-небудь, цінностей, до яких звертаються в разі потреби або можливості [6].

На думку І.С. Маслової, потенціал – це можливість того чи іншого ресурсу, яка існує у прихованому вигляді, бути використаною для розв’язання відповідних конкретних завдань за умови наявності засобів і відповідних умов [8].

М.Т. Шафіков стверджує, що поняття потенціалу відносне, оскільки воно властиве конкретному носію – соціальний потенціал, людський потенціал, науковий потенціал та ін. Відносність потенціалу дає змогу визначити його як властивість матеріальних і матеріально-духовних систем, мати можливості, ресурси та інше для самозбереження, саморуху, дії та взаємодії [18, с. 23]. Далі М.Т. Шафіков відзначає, що потенціал має різні форми внаслідок того, що його різним носіям (предмету, процесу, явищу тощо) притаманна змістовна своєрідність їх потенціалу [18, с. 32].

Таким чином, термін “потенціал” використовується стосовно різних об’єктів вивчення: предмета, процесу, явища, особистості, організації, регіону, соціуму тощо. Тому науковці різних напрямів досліджують такі поняття, як: соціально-економічний потенціал; науково-технічний і науково-освітній потенціали; трудовий і професійний потенціали; соціальний, людський, особистісний, духовний потенціали тощо. При цьому вивчаючи ті чи інші сторони певного потенціалу, кожний із напрямів дослідження – філософський, історичний, соціологічний, психологічний, педагогічний тощо – відкриває свою специфіку цього об’єкта дослідження.

З метою визначення змісту феномену професійного потенціалу викладача вищої школи, його структури, механізмів формування та розвитку необхідно з’ясувати місце цього поняття в системній ієрархії понять і його зв’язок з іншими суміжними та родовими поняттями.

Розглядаючи трудову діяльність людини як складову її життєдіяльності, а педагогічну професійну діяльність викладача – як трудову діяльність, доцільно вважати поняття професійного потенціалу викладача складовою широшого феномену життєвого потенціалу особистості.

У сучасній науковій літературі формується традиція розглядати життєвий потенціал особистості крізь призму можливостей досягнення успіху, досягнення певної вершини реалізації потенціальних властивостей людини.

Життєвий потенціал особистості розглядається як узагальнена системна характеристика індивідуальних фізичних, духовних і психологічних можливостей особистості, які в своїй сукупності забезпечують її творчу самореалізацію в соціокультурному просторі; як комплекс властивостей, котрий дає людині можливість приймати рішення та регулювати свою поведінку, враховуючи й оцінюючи ситуацію, виходячи, насамперед, зі своїх внутрішніх уявлень і критеріїв [6].

На думку Н.В. Маринець, структура життєвого потенціалу особистості ієрархічна, її послідовними лінійно пов’язаними компонентами є рівні життєвого потенціалу, всередині яких виокремлено три рівні:

1) базовий – вітальний (здоров'я і духовна енергія), елементи якого є фундаментом життя особистості, а тому й основою розвитку та реалізації її життєвого потенціалу;

2) ірраціонально-психологічний (інтелект, почуття, емоції, воля), елементи якого забезпечують сприйняття навколишнього світу, необхідне для подальшої активної інтеграції в нього і діяльності в ньому;

3) соціально-компетентісний, який складається з підрівнів загальних і спеціальних компетенцій (професійних, фахових).

При цьому ефективність розвитку професійного потенціалу забезпечується розвитком елементів потенціалів базового та ірраціонально-психологічного рівнів.

Отже, для усвідомлення змісту поняття “професійний потенціал викладача вищої школи” необхідно враховувати зміст таких дефініцій, як: потенціал, життєвий потенціал особистості, професійний потенціал, педагогічний потенціал. При цьому для повного розуміння цих понять необхідно розглядати їх у різних аспектах: філософському, соціологічному, акмеологічному та ін.

Аналізуючи соціальні процеси розвитку професійного потенціалу, О.О. Бояринцева [4] запропонувала соціологічну інтерпретацію професійного потенціалу, визначила його відмінності від трудового потенціалу та людського капіталу, зауважила значення доступності професійних ресурсів як найважливішої умови для професійного розвитку особистості. На думку О.О. Бояринцевої, професійний потенціал – це характеристика особистості, яка концентрує її професійні знання та вміння, здатність їх реалізувати з економічною метою, включення до професійної спільноти, соціальної позиції, що забезпечують їй доступ до професійного розвитку [4]. Формування ресурсів для професійної діяльності визначається як особистісними здатностями, так і існуючим у суспільстві різним доступом до соціальних ресурсів, що зумовлено груповим та індивідуальним статусом людини.

Для уточнення змісту поняття “професійний потенціал” необхідно розглянути акмеологічний зміст особистісного потенціалу людини. В акмеології категорію “потенціал” представлено в системі особистості, а також у характеристиках, які утворюють структуру людини як індивіда та суб'єкта діяльності. У структурі особистості І.О. Беспалов розуміє професійний потенціал як індивідуальну систему особливим чином організованих внутрішніх і зовнішніх ресурсів людини, що забезпечують розмаїття можливих векторів розвитку та трансформації особистості під час її життєвого шляху [2]. Під ресурсами автор розуміє набір засобів, які можуть бути задіяні людиною для досягнення відповідної мети чи визначених результатів. При цьому до категорії зовнішніх ресурсів автор зараховує різні явища та процеси зовнішнього світу: людські й матеріальні ресурси, події тощо, а до внутрішніх ресурсів – сукупність внутрішніх станів, установок, цінностей, загальних і спеціальних здатностей, продуктів мисленнєвої та творчої діяльності, ментальних, поведінкових стратегій тощо.

Російський учений В.М. Марков, виходячи з ресурсного підходу до визначення потенціалу, під професійним потенціалом спеціаліста розуміє

відновлювальну самокеровану систему його внутрішніх ресурсів, які виявляються у професійних досягненнях [7]. Головною якістю професійного потенціалу є його системність, яка дає змогу розмежувати поняття “ресурс”, “резерв” і “потенціал”, виходячи з того, що потенціал містить не тільки сукупність ресурсів, а й систему управління ними. Структура професійного потенціалу визначається його внутрішнім поділом на реалізований і нереалізований потенціал. Реалізований професійний потенціал визначається професійним досвідом фахівця, виявляється у вигляді знань, вмінь, навичок і здатностей, що забезпечує виконання професійної діяльності на заданому рівні якості. Нереалізований професійний потенціал визначається ціннісно-мотиваційною структурою особистості та задає напрями зміни професійного потенціалу.

Як зазначає Т.Л. Божинська, із філософської позиції концептуалізація наукового статусу категорії “педагогічний потенціал” пов’язана з діалектичним рухом аналізу поняття від загального через особливе до конкретного: потенціал – соціальний потенціал – творчий потенціал – духовний потенціал. У рамках теорії інтегральної індивідуальності вона розглядає педагогічний потенціал як структуру, що містить психодинамічні, інструментальні та мотиваційні характеристики. На її думку, педагогічний потенціал – це інтегральне утворення з вираженим прогностичним спрямуванням, яке створює можливість фахівцю транслювати культурний досвід і сприяти його присвоєнню суб’єктами культури й освіти. Педагогічний потенціал акумулює необхідні ресурси регіональної культури та забезпечує ефективність професійної педагогічної діяльності [3].

У своєму філософському дослідженні І.Г. Утюж формує структуру освітнього потенціалу особистості, в якій діалектично пов’язані об’єктивний і суб’єктивний, особистісний і суспільний, цілеформувальний і цілереалізувальний моменти. При цьому освітній потенціал особистості визначено як соціальну якість, що виявляється і фіксується у певній трудовій, пізнавальній і комунікативній культурі особистості та як духовно-діяльнісний феномен, що має інформаційно-енергетичну природу, включає її здібності, можливості, ресурси, а також потреби, мотиви, інтелект, волю, інтереси, ідеали, установки, цінності, норми, переконання, виступаючи рушійною силою становлення інформаційного суспільства та водночас передумовою реалізації сутнісних сил людини, здійснення нею власної стратегії життя [15].

Достатньо широко трактується поняття потенціалу в педагогічній науці. При цьому слід зазначити, що поряд із поняттям “педагогічний потенціал” (А.М. Боднар, Г.Н. Манасова, В.М. Певзнер, І.П. Підласий, О.М. Позднякова, М.О. Скрибченко та ін.) дослідники активно використовують такі його часткові різновиди, як: виховний, моральний, духовний, інтелектуальний, творчий, естетичний, емоційний тощо. При цьому цей феномен стосується як окремої особистості (педагога), так і соціуму (співтовариства педагогів, студентського самоврядування, освітніх систем тощо).

О.М. Позднякова, узагальнюючи підходи до визначення понять “педагогічний потенціал”, “виховний потенціал”, “дидактичний потенціал”, “освітній потенціал”, зазначає, що ці поняття не є тотожними й відображають процеси, спрямовані на виконання відповідних професійних завдань або функцій. Наприклад, поняття “освітній потенціал” стосується спеціально організованої діяльності в рамках освітнього процесу, а поняття “виховний потенціал” пов’язане або із завданнями формування та зміни окремих соціально-психологічних характеристик людини, або з особистісним розвитком у цілому [11]. Так, О.М. Позднякова визначає педагогічний потенціал як сукупність взаємопов’язаних та взаємозумовлених можливостей системи, здатних тією чи іншою мірою детермінувати особистісний розвиток людини [11]. В.М. Певзнер зауважує, що “педагогічний потенціал – імпліцитно властива індивідам і групам можливість або здатність ефективно здійснювати педагогічні функції (виховну, освітню, розвивальну) при створенні для їх реалізації контекстних умов, мобілізації ресурсів та підтримки з боку різних суб’єктів соціуму” [9, с. 41]. М.О. Скрибченко розглядає педагогічний потенціал як динамічну системну властивість людини й соціуму мати певні можливості, здатності, ресурси, які спрямовані на формування та розвиток особистості під час її освіти [13, с. 37].

І.П. Підласий розглядає “професійний потенціал педагога” як інтегративне поняття, яке відображає системний характер педагогічної майстерності [10]. Воно вміщує багатогранні та різнорівневі аспекти як професійної підготовки майбутнього вчителя, так і безпосередньої педагогічної діяльності. Це сукупність об’єднаних у систему природних і набутих якостей, що визначають здатність педагога виконувати свої обов’язки на заданому рівні. У такій системі І.П. Підласий виділяє:

- незмінну частину потенціалу, зумовлену загальними вродженими задатками особистості;
- частково змінну (прогресивну) частину, зумовлену спеціальними здібностями особистості, які розвинулися на основі вроджених потенційних можливостей, а під час професійної підготовки та практичної діяльності відбувається їх закріплення й удосконалення;
- спеціальний компонент, що забезпечується спеціальною вузівською підготовкою;
- частину, що набувається під час практичної діяльності педагога.

До структури професійного потенціалу педагога автор включає такі компоненти, як: професійна підготовка, професіоналізм педагога, творчість і педагогічна культура.

Іншими словами, щоб склався педагог із високим рівнем фахової майстерності (спроможний до творчої діяльності, до виваженого оцінювання результатів своєї діяльності, коригування засобів з орієнтацією на мету), він повинен мати певні властивості, риси, розвиток яких забезпечить професійний саморозвиток педагога, а через нього – і розвиток учня. Крім того, актуалізуються такі елементи педагогічної діяльності: інтелектуаль-

ний, мотиваційний, комунікативний, операційний (власне професійний), творчий.

Дослідженню творчого потенціалу педагога (вчителя, майбутнього викладача) присвячено праці науковців М.І. Кухти, Р.К. Серьожникової, Н.В. Устинової та ін.

Аналізуючи розмаїття визначень потенціалу особистості, професійного потенціалу педагога та викладача у дослідженнях науковців (табл.), відзначимо, що:

– майже всі вчені наголошують на системному характері поняття “потенціал”: система, системна характеристика, індивідуальна система, самокерована система, сукупність об’єднаних у систему природних і набутих якостей;

– зміст поняття визначається: комплексом властивостей; внутрішніми й зовнішніми ресурсами людини; професійними знаннями, вміннями та здатностями;

– професійний потенціал виявляється, реалізується у професійних досягненнях,

– розвиток професійного потенціалу забезпечує: можливість приймати рішення й регулювати свою поведінку; готовність учителя та здатність педагога виконувати свої обов’язки на заданому рівні; здатності до самоорганізації перетворювальних змін у сфері внутрішнього світу особистості та професійної діяльності на шляху досягнення її майстерності; трансформації особистості під час її життєвого шляху.

Таблиця

Розвиток понять професійного потенціалу в дослідженнях науковців

№ з/п	Визначення	Автори
1	Життєвий потенціал особистості – узагальнена системна характеристика індивідуальних фізичних, духовних і психологічних можливостей особистості, які в своїй сукупності забезпечують її творчу самореалізацію в соціокультурному просторі; як комплекс властивостей, який дає людині можливість приймати рішення та регулювати свою поведінку, враховуючи й оцінюючи ситуацію, виходячи, насамперед, зі своїх внутрішніх уявлень і критеріїв	Н.В. Маринець [6]
2	Потенціал особистості – індивідуальна система особливим чином організованих внутрішніх і зовнішніх ресурсів людини, що забезпечують розмаїття можливих векторів розвитку та трансформації особистості під час її життєвого шляху	І.О. Беспалов [2]
3	Професійний потенціал – характеристика особистості, яка концентрує у собі її професійні знання та вміння, здатність їх реалізувати з економічною метою, включення до професійної спільноти, соціальної позиції, що забезпечують їй доступ до професійного розвитку	О.О. Бояринцева [4]

№ з/п	Визначення	Автори
4	Професійний потенціал спеціаліста – відновлювальна самокерована система його внутрішніх ресурсів, які виявляються у професійних досягненнях. Головною якістю професійного потенціалу є його системність, яка дає змогу розмежувати поняття “ресурс”, “резерв” і “потенціал”, виходячи з того, що потенціал містить не тільки сукупність ресурсів, а й систему управління ними	В.М. Марков [7]
5	Професійний потенціал – внутрішня за джерелом виникнення й креативна за змістом і спрямованістю рушійна сила людини, що виявляє свою сутність у вигляді здатності до самоорганізації перетворювальних змін у сфері внутрішнього світу особистості та професійної діяльності на шляху досягнення її майстерності	Р.К. Серьожникова [12]
6	Професійний потенціал педагога – самокерована система його внутрішніх ресурсів, що постійно оновлюється та виявляється у професійних досягненнях	В.А. Адольф, І.Ю. Степанов [1]
7	Професійний потенціал педагога – сукупність об’єднаних у систему природних і набутих якостей, що визначають здатність педагога виконувати свої обов’язки на заданому рівні	І.П. Підласий [10]
8	Педагогічний потенціал – сукупність взаємопов’язаних і взаємозумовлених можливостей системи, здатних тією чи іншою мірою детермінувати особистісний розвиток людини	О.М. Позднякова [11]
9	Педагогічний потенціал – імпліцитно властива індивідам і групам можливість або здатність ефективно здійснювати педагогічні функції (виховну, освітню, розвивальну) при створенні для їх реалізації контекстних умов, мобілізації ресурсів і підтримки з боку різних суб’єктів соціуму	В.М. Певзнер [8]
10	Педагогічний потенціал – динамічна системна властивість людини та соціуму мати певні можливості, здатності, ресурси, які спрямовані на формування й розвиток особистості у процесі її освіти	М.А. Скрибченко [13]
11	Професійний потенціал – це готовність учителя до виконання педагогічної діяльності на високому рівні, тобто “зі знанням справи”. Компонентами педагогічного потенціалу вчителя є: фахові знання предмета викладання, професійні теоретичні знання, природна схильність до обраної професії та наявність відповідних здібностей	М.І. Кухта [5]
12	Творчий потенціал учителя – невід’ємна складова сукупної культури фахівця, що вміщує наявні та потенційні здатності й можливості до створення чогось нового або перетворення пізнаного, як відкритість особистості до змін і самовдосконалення. Одночасно творчий потенціал учителя виступає провідним чинником урізноманітнення та розвитку сукупної професійної культури педагога	Н.В. Устинова [14]

№ з/п	Визначення	Автори
13	Творчий педагогічний потенціал майбутнього викладача економіки – це динамічний стан відрефлексованого ставлення студента до себе як самокреативної особистості та своєї поведінки у професійній діяльності відповідно до осмислення педагогічних цінностей і взаємодії з іншим	Р.К. Серьожникова [12]
14	Потенціал професійного саморозвитку викладача вищої школи – внутрішня за джерелом виникнення й інноваційна за змістом та спрямованістю рушійна сила, що виявляє свою сутність у вигляді здатності до самоорганізації прогресивних змін у сфері внутрішнього світу його особистості та педагогічної діяльності на шляху досягнення вищих рівнів професіоналізму	Р.М. Цокур [17]

Проте недостатньо уваги приділяється дослідженню специфіки професійного потенціалу викладача вищої школи, виявленню особливостей його структури, формуванню та розвитку протягом усього періоду професійної діяльності.

Р.М. Цокур, досліджуючи формування потенціалу професійного саморозвитку в майбутніх викладачів вищої школи під час магістерської підготовки, визначає його як “рушійну силу, що виявляє свою сутність у вигляді здатності до самоорганізації прогресивних змін у сфері внутрішнього світу його особистості та педагогічної діяльності на шляху досягнення вищих рівнів професіоналізму” [17].

Висновки. На наш погляд, для формування сучасного визначення поняття “професійний потенціал викладача вищої школи” потрібно розглянути структуру цього феномену, його складові, механізми формування та розвитку під час професійної підготовки та професійної діяльності, що є перспективним напрямом подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. Адольф В.А. Развитие профессионального потенциала педагога в условиях обновления образовательной практики / В.А. Адольф, И.Ю. Степанова // Инновации в образовании. – 2011. – № 10. – С. 14–23.
2. Беспалов И.А. Феномен личностного потенциала в контексте акмеологии [Электронный ресурс] / И.А. Беспалов. – Режим доступа: <http://akmeo.ru/index.php?id=669>.
3. Божинская Т.Л. Педагогический потенциал региональной культуры в современном российском образовании : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / Т.Л. Божинская. – Краснодар, 2010. – 19 с.
4. Бояринцева Е.А. Профессиональный потенциал в условиях информатизации российского общества: автореф. дис. ... канд. соц. наук : 22.00.03 [Электронный ресурс] / Елена Александровна Бояринцева. – Саратов, 2011. – 23 с. – Режим доступа: <http://akmeo.ru/index.php?id=669>.
5. Кухта М.І. Професійний потенціал педагога / М.І. Кухта // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: “Педагогіка. Соціальна робота”. – 2008. – Вип. 14. – С. 93–95.

6. Маринець Н.В. Життєвий потенціал особистості: формування та реалізація у трансформаційному суспільстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : 09.00.03 / Надія Василівна Маринець. – К., 2010. – 18 с.

7. Марков В.Н. Профессиональный потенциал и зона ближайшего профессионального развития / В.Н. Марков // Акмеологическое исследование потенциала, резервов и ресурсов человека : сборник статей. – М. : Изд-во РАГС, 2005. – 338 с.

8. Маслова И.С. Социальный потенциал развития экономики: понятие, структура, измерители, региональные различия / И.С. Маслова // Социальное измерение экономических процессов : сборник / Российская академия наук (М.), Институт экономики ; ред.: Ю.Г. Павленко, И.В. Соболева. – М. : Либроком, 2009. – 276 с.

9. Певзнер В.М. Педагогический потенциал студенческого самоуправления в современном вузе : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Виталий Михайлович Певзнер. – Великий Новгород, 2005. – 182 с.

10. Подласый И.П. Педагогика : в 2 кн. / И.П. Подласый. – М., 1999. – Кн. 1. – 300 с.

11. Позднякова О.М. Педагогический потенциал культуры как фактор профессионального становления будущего учителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Ольга Михайловна Позднякова. – Белгород, 2008. – 179 с.

12. Серьожникова Р.К. Формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки в університеті : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Раїса Кузьмівна Серьожникова. – Одеса, 2009. – 48 с.

13. Скрыбченко М.А. Педагогический потенциал учительской семьи в воспитании нравственной ответственности подростка : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Марина Александровна Скрыбченко. – Оренбург, 2010. – 211 с.

14. Устинова Н.В. Розвиток творчого потенціалу вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Наталія Валентинівна Устинова. – Київ, 2006. – 21 с.

15. Утюж І.Г. Реалізація освітнього потенціалу особистості в інформаційному суспільстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : 09.00.03 / І.Г. Утюж. – Запоріжжя, 2006. – 19 с.

16. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

17. Цокур Р.М. Формування потенціалу професійного саморозвитку в майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Роман Миколайович Цокур. – Одеса, 2004. – 21 с.

18. Шафиков М.Т. Научно-образовательный потенциал как социальный феномен : дис.... д-ра философ. наук / М.Т. Шафиков. – Уфа, 2006. – 322 с.

Кравченко В.Н. Профессиональный потенциал преподавателя высшей школы в теоретико-педагогических исследованиях

В статье проведен анализ развития понятия “профессиональный потенциал преподавателя высшей школы” в теоретико-педагогических исследованиях. Определены подходы к дальнейшему изучению этого феномена.

Ключевые слова: потенциал, профессиональный потенциал, преподаватель высшей школы, профессиональный потенциал преподавателя высшей школы.

Kravchenko V. Professional potential of teacher of higher school is in pedagogical researches

In the article the analysis of development of concept “Professional potential of teacher of higher school” is in pedagogical researches. Going is certain near further researches of this phenomenon.

Key words: potential, professional potential, teacher of higher school, professional potential of teacher of higher school.